

İBN BÂCCE'NİN ESERLERİ

Yaşar AYDINLI*

ÖZET

Bu yazının temel amacı, İbn Bâcce'ye ait yirmidört risaleden oluşan kayıp Berlin Yazması (Ahlwardt, 5060) nın yeniden ortaya çıkmış olduğunu duyurmak ve bu münasebette, çok genel bir yaklaşımla da olsa, İbn Bâcce'nin eserlerini Türk okuyucusuna tanıtmaktır.

SUMMARY

The Works of Ibn Bajjah

During his doctorate studies on Ibn Bajjah's philosophy in Berlin in the last months of 1990, the writer of this treatise tracked down the lost Berlin MS (Ahlwardt, 5060). So, if it be not a repetition, this treatise intends to announce the good news that Berlin MS which was lost during World War II is available. This MS, as it is known, contains 24 works or parts of works of Ibn Bajjah, including some not in the other MSS. Now, it's original is in "(Krakow: Biblioteka Jagielonski): Preuss Staatsbibliothek". And a microfilm copy of the original is available in Bochum (Deutschland). The writer possesses photostats of the MS.

Sarakustalı İbn Bâcce (öl. 1138 m), bir ortaçağ filozofunun ilgiye değer gördüğü hemen hemen bütün konularla ilgilendi ve müzikten metafiziğe çeşitli alanlarda, azımsanmayacak miktarda eser bıraktı. Bu eserlerin önemli bir bölümü günümüze kadar ulaştı. Dünyanın çeşitli kütüphanelerinde yazmaları bulu-

* Araş. Gör.; Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

nan bu eserlerin külliyetli bir bölümü de, giderek artan bir ilgi eşliğinde, son kırk-elli sene içerisinde neşredildi. Zaten önceleri sadece ismen veya dolaylı olarak bilinen eserlerin somut varlıklarının farkedilmesinin tarihi de aynı zaman süresi kadardır.

Ne ismen ne de cismen günümüze ulaşan eserlerinin olması ihtimalini saklı tutarak, bugün mevcut olan, daha doğru bir ifade ile bilinen yazmaların bulunduğu yerleri sıralayalım:

1- OXFORD BODLEIAN YAZMASI (E. Pococke 206). Çeşitli uzunluk ve konularda kitap ve risale olarak 47 yazıyı içeren bir mecmuadır. 222 varaktır. Büyük oranda neşredilmiştir.

2- BERLİN YAZMASI (Ahlwardt 5060). II. Cihan Harbi esnasında kayıplara karışmış olan bu mecmuayı, 1990 senesinin son aylarında Berlin(ler)de yapmış olduğu araştırmalar sırasında, yeniden keşfetme şansı, bu satırların yazarına nasib oldu. 24 başlıktan oluşan mecmuanın aslı Polonya/Krakow Biblioteka Jagielonski'de, bir mikروفilm nüshası ise Bochum (Deutschland) da bulunmaktadır. 219 varaktan oluşan mecmua birkaç tane de yetim yazı içermektedir.

3- ESCURIAL YAZMASI (Derenbourg 612). İbn Bâcce'nin, Fârâbî'nin mantık eserlerine yapmış olduğu şerh ve taliklerden oluşan kimisi eksik 13 risale ihtiva etmektedir.

4- KAHİRE YAZMASI (Dâr el-Kütüb el-Mektebe et-Teymuriyye, el-Ahlâk 290). İbn Bâcce'nin "Kitâb Tedbîr el-Mütevahhid" isimli eserinin fâili meçhul kısmi bir özeti.

5- TAŞKENT YAZMASI (NO: 2385). Bir felsefe antolojisi olan bu mecmuada İbn Bâcce'nin de dört adet risalesi yer almaktadır. (Bu yazmaların ayrıntılı dökümü için bakınız: Cemaluddin el-Alevî, Muellefât İbn Bâcce, Beyrut 1983, s. 43-113).

6- İSTANBUL SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ. Hacı Mahmud Efendi Kitaplığı 5683/3 numarada, "Risâle İttisâl el-Akl bi'l-İnsân"ın, diğer nüshalarından bazı yönlerden farklı bir versiyonu bulunmaktadır.

7- SEYYİD ABDURREZZAK EL-HASENÎ isimli bir şahısta İbn Bâcce'ye ait bir mecmuanın bulunmuş olduğu söylenmektedir. Bu mecmuanın ne mahiyeti ne de akibeti hakkında bir şey biliyoruz. (Bkz. D.M. Dunlop, Remarks on the Life and Works of Ibn Bajjah, Proceedings of The Twenty-Second Congress of Orientalists, Leiden 1957, s. 190).

8- MERAKEŞ'te tıpla ilgili bir eser (Bkz. M. Ziyâde, "Kitab Tedbîr el-Mutevahhid"e yazdığı Giriş, Beyrut, 1978, s. 16).

İbn Bâcce'ye ait eserlerin listesini veren eski kaynaklara gelince; Bunlardan birisi İbn Ebî Usaybia'nın listesidir. (Uyûn el-Enbâ' fî Tabakât el-Etübba',

Thk. N. Rıza, s. 516). Diğeri ise, Oxford Bodleian yazmasında yeralan ve muhtemelen İbn en-Nadr tarafından yapılmış bir listedir. (Ayrıntı için, el-A'levî'nin zikredilen eserine bakılabilir, s. 43-46 ve 116) Önemli bir ölçüde uyuşmakla beraber bu iki liste tamamen örtüşmemektedir. Öte yandan, yukarıda zikredilen mecmualar ve bu listeler arasında da muhteva bakımından bir takım farklılıklar vardır.

Bu yazıda bütün bunlara da işaret etmek üzere, İbn Bâcce'nin eserlerinin bir listesi verilecektir. Listemizde yeralan eserlerin sonundaki kısaltmalar*, buldukları yerlere işaret edecektir. Bugün elimizde bulunan kitap ve risalelerin eski listelerdekileriyle mukayesesi için onları da listemize kattık ve önce onlara işaret ettik. Ayrıca, herhangi bir şekilde İbn Bâcce'ye atfedilen veya kendisinin göndermede bulunduğu halde hem eski kaynaklarda yer almayan hem de günümüzde bulunamayan eserlere de listemizde yer verdik. Bunların yanında eserlerin neşir ve çevirilerine de işaret edilecektir.

1- Min el-Makale el-Ûla Min Kitab Tedbir el-Mütevahhid. KA.

Neşirler:

a- Abdülhadi Ebu Rîde, risalenin bir bölümünü, De Boer, Tarih el-Felsefe fi'l-İslam, Trc. A. Ebu Ride, KAHire 1938, içerisinde neşretti.

b- Metnin tamamı, Ömer Ferruh, İbn Bâcce ve'l-Felsefe el-Mağribiyye, Beyrut 1945, içerisinde neşredildi. s. 51-58.

2- Kitâb Tedbir el-Mütevahhid. İEU, İN, OX.

Neşir ve çeviriler:

a- Moses Narboni eseri İbrancaya özetlemiştir. Bu metin Herzog tarafından neşredilmiştir: Die Abhandlung des Abu Bekr Ibn al-Saig vom Verhalten des Einsiedlers, Beitrage zur Philosophie des Mittelalters, vol. 1, Berlin 1896. Narboni çevrisi daha önce Munk tarafından Fransızcaya aktarılmıştır. S. Munk, Melanges de Philosophie Juive et Arabe, 1859, (Yeni baskı New York 1980, s. 389-409).

b- Kitap, E. Pococke tarafından Latince yayınlandı, 1671.

c- D.M. Dunlop, eserin ilk iki bölümünü neşredip İngilizceye çevirdi. D.M. Dunlop, Ibn Bajjah's Tadbîru'l-Mutawahhid (Rule of the Solitary), Journal of The Royal Asiatic Society, London 1945, metin, s. 63-72.

d- Don Miguel Asin Palacios, El Regimen Del Solitario (Tedbir el-Mütevahhid), Takdim, edisyon ve İspanyolca çeviri, metin, s. 3-86. Mevcut metnin ilk tam neşri.

* İEU, İbn Ebi Usaybia; İN, İbn en-Nadr; OX, Oxford Bodleian; BE, Berlin; ES, Escorial; TA, Taşkent; KA, Kahire; İS, İstanbul; ME, Merakeş.

e- Macid Fahri, Tedbir el-Mütevahhid, "Resail İbn Bacce el-İlahiyye" içerisinde, Beyrut, 1968, s. 37-96.

f- Ma'an Ziyade, Kitab Tedbir el-Mütevahhid, Takdim ve edisyon, Beyrut 1978, s. 39-126.

g- M. Ziyade, mastır çalışmasının bir bölümü olarak eseri İngilizceye aktardı. Çeviri yayınlanmamıştır.

3- Risale el-Vedâ'. İEU, İN, OX, BE.

Neşir ve çeviriler:

a- Miguel Asin Palacios, La "Carta de Adios" de Avempace, Takdim, edisyon ve İspanyolca çeviri, Al Andalus, Madrid-Granada, VIII, 1943, metin, s. 15-40.

b- Macid Fahri, Risale el-Veda, Resail İbn Bacce el-İlahiyye, içerisinde, s. 113-143.

c- Risale, Hayyim İbn Vivas (14. asrın ilk yarısı) tarafından İbrancaya, Abraham de Balmes (15. asrın ilk yarısı) tarafından da Latinceye aktarılmıştır. Jacob Mantinus da Risaleyi İbrancadan Latinceye aktaran bir diğer kişi olarak zikredilmektedir.

4- Kavulun Yetlû Risâle el-Veda'. İEU, OX.

Neşir:

a- Macid Fahri, Resail İbn Bacce el-İlahiyye, içerisinde, s. 147-152; Macid Fahri aynı risaleyi daha önce de yayınlamıştır: Resail İbn Bacce el-Felsefiyye, el-Ebhas, c. 17, sayı 1, Beyrut 1964, s. 9-14.

5- Risale İttisal el-Akl bi'l-İnsan. İEU, İN, OX, BE, İS.

Neşir ve çeviriler:

a- Miguel Asin Palacios, Tratado De Avempace Sobre La Union Del Intellecto Con El Hombre (İttisal el-Akl bi'l-İnsan), Takdim, neşir ve İspanyolca çeviri, Al Andalus, c. 7, MADRID 1942, metin, s. 9-23.

b- Ahmed Fuad el-Ehvânî, "Telhis Kitab en-Nefs li Ebi'l-Velid İbn Rüşd", içerisinde, Kahire 1950, s. 102-118.

c- Macid Fahri, Resail İbn Bacce el-İlahiyye, içerisinde, s. 157-173.

d- Vincent Lagardère, L'épître d'İbn Bajja sur la Conjonction de L'intellect Avec L'esprit Humain, Revue Des Etudes Islamiques, Paris 1990, Risale-nin Fransızca çevirisi, s. 181-196.

6- el-Vukuf ale'l-Akl el-Fa'al, İEU, İN, OX.

Neşir ve çeviriler:

a- Macid Fahri, Resail İbn Bacce el-İlahiyye, içerisinde, s. 107-109.

b- Muhammed Saghir Hasan al-Masumi, "Ibn Bajjah on Agent Intellect", başlığıyla risaleyi İngilizceye çevirdi. Journal of Asiatic Society of Pakistan, Dacca, Vol. V, 1960.

c- Therese - Anne Druart, Le Traite D'Avempace Sur "Les Choses Au Moyen Deskuelles on Peut Connaitre L'intellect Agent", Bulletin de Philosophie Medievale, 22 (1980), s. 75-77, Metnin Fransızca çevirisi.

7- Fî'l-Gâye el-insaniyye, İEU, İN, OX, BE.

Neşir ve çeviriler:

a- Ömer Ferruh, İbn Bacce, el-Emâli, sayı 11, Beyrut 1938 içerisinde kısmi neşir; Naşir, aynı metni "İbn Bacce ve'l-Felsefe el-Mağribiyye isimli çalışmasında yeniden yayınladı, s. 48-51.

b- Macid Fahri, Resail İbn Bacce el-İlahiyye, içerisinde, s. 99-104.

c- M.S. Hasan al-Masumi, "Ibn Bajjah on Human End" başlığıyla risaleyi İngilizceye çevirdi. Journal of Asiatic Society of Pakistan, Dacca, Vol. II, 1957.

d- Therese-Anne Druart, La Fin Humaine Selon Ibn Bajjah (Avempace), Bulletin de Philosophie Medievale, 23 (1981), s. 59-64. Risalenin Fransızca çevirisi.

8- Fusûl Kalile Fî's-Siyase el-Medeniyye ve Keyfiyye el-Mudun ve Hal el-Mutevahhid Fiha. İEU, İN.

9- el-İlm el-Medenî, Kaynak: "Tedbir el-Mutevahhid" ve "Kitab en-Nefs".

10- (Fî's-Saâde el-Medîniyye ve's-Saâde el-LUHreviyye ev Difa' an Ebî Nasr). OX.

Neşir ve çeviriler:

a- Cemaluddin el-Alevî, Resâil Felsefiyye li Ebî Bekr b. Bâcce, Beyrut 1983, içerisinde, s. 197-201.

b- Shlomo Pines, The Limitations of Human Knowledge According to al-Fârâbî, Ibn Bajja, and Maimonides, içerisinde risalenin bir bölümünü İngilizceye aktardı. Studies in Medieval Jewish History and Literature, ed., I, Twersky, London 1979, s. 82-83.

11- Fî'l-İsm ve'l-Müsemma. İEU.

12- Kitâb en-Nefs. İEU, İN, OX, BE.

Neşir ve çeviriler:

a- Muhammed Sağır Hasan el-Masûmî, Kitâbl en-Nefs, Dımışk 1960, metin s. 19-149; el-Masûmî, eseri 1958-60 yılları arasındaki sayılarında Mecelle Mecma el-İlmî el-Arabî bi Dımışk'ta tefrika etmişti.

b- Eser, 1961 yılında kısmen veya tamamen Rusçaya çevrilmiştir. Bkz.

Ahmed Mâdî, İbn Bâcce ve el-İştîsrâk es-Sofyâtî el-Muâsır, Dirâsât, c. 11, sayı 4, Amman 1984, s. 12 ve 24.

c- M.S. Hasan Masûmî, İbn Bajjah's İlm al-Nafs, Karachi-5, 1961, Ön-söz, takdim ve İngilizce çeviri.

13- Kitâb en-Nebât, İEU, İN, OX, BE.

Neşir:

a- Miguel Asin Palacios, Avempace Botanico (Kitab en-Nebât), Takdim edisyon ve İspanyolca çeviri, Al Andalus, c. 5, 1940, metin s. 266-278.

14- Fî'n-Nilûfer, İN, OX.

Neşir:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 106-107.

15- Nebzun Yesîre ale'l-Hendese ve'l-Hey'e. İEU, İN.

16- Fî'l-Hey'e. BE, (203a-204b).

17- Cevâbuh lima Suile an Hendese İbn Seyyid el-Mühendis ve Turukih, İEU.

18- Alâ İbâne Fadl Abdirrahman bin Seyyid el-Mühendis. OX.

Neşir:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 84-87.

19- Mîn Kelâmih Mâ Bease bih li Ebî Cafer Yusuf b. Hasdây. İEU, OX.

Neşir:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 77-81.

20- Ketebe ile'l-Vezîr Ebî'l-Hasen bin el-İmâm. OX.

Neşir:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 88-96.

21- Fî'l-Elhân. İN, OX.

Neşir:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 82-83.

22- Sinaat et-Tıbb. Kaynak, Tedbîr el-Mutevahhid.

23- Tıbb sanatıyla ilgili bir eser. Bkz. M. Ziyâde, Kitâb Tedbir el-Mutevahhid, Giriş, s. 16.

24- Kitâb et-Tecribeteyn Alâ Edviye İbn Vâfid. İEU.

25- Kitâb İhtisâr el-Hâvî li'r-Râzî. İEU.

26- Teâlîk fî'l-Edviye el-Mufrede. İEU, BE (90b-97b).

27- Şerh fî'l-Fusûl. BE (85a-90a).

- 28- Makâle fi'l-Hummayât. BE (98b-101b).
29- Fi'l-Mîzâc bima Huve Tıbbiyyun. İEU, BE (82a-83b).
30- Fi'l-Mîzâc. BE (83b-84b).
31- Fi'l-Ustukussât. İEU, BE (79b-81b).
32- Kitâb el-Kevn ve'l-Fesâd. İEU, İN, OX, BE.

Neşir:

Muhammed Sağır Hasan Masûmî, Kitâb el-Kevn ve'l-Fesâd, Mecelle Mecma el-Luga el-Arabiyye bi Dımışk, c. 42, II. ve III. bölümler, 1967, metin s. 262-274; 426-450; aynı neşir: ed-Dirâsât el-İslâmiyye, c. 2, sayı 1, 1967, metin s. 29-65.

- 33- (Fi's-Sûret el-Ûlâ ve'l-Mâdde el-Ûlâ). OX.

Neşir:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 103-105.

- 34- Makâle el-İskender fi'l-Levn. BE (218a-219a).

- 35- Kitâb el-Hayevân. OX (108-110), BE (129a-135a).

- 36- Min Maânî Kitâb el-Hayevân. BE.

- 37- Min Kavlih Alâ ba'zı Kitâb el-Hayevân el-Ahıra, İEU, İN, OX.

Neşir:

a- Muhammed Sağır Hasan Masûmî, Telhîs Kitâb el-Hayevân li İbn Bâcce el-Endelüsî, Mecelle Mecma el-İlmî el-Hindî, c. IV, sayı 1-2, s. 1-7, India 1979, içerisinde eserin birkaç pasajını neşretti.

- 38- Şerhuhu li Kitâb es-Semâ et-Tabî. İEU, İN, OX, BE.

Neşirler:

a- Macid Fahrî, Şerh es-Semâ et-Tabî, Beyrut 1968.

b- Ma'an Ziyade, Şurûhât es-Semâ et-Tabî li İbn Bâcce el-Endelüsî, Beyrut 1978, metin s. 12-239.

- 39- Fi Şerh el-Âsâr el-Ulviye, İEU, İN, OX, BE. (112a-124a).

- 40- Fi Mahiye eş-Şevk et-Tabî, İEU, İN, OX, BE.

Neşirler:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 97-102.

b- Risâle biraz eksik olarak İbn Bâcce'nin "Kelâmuhu fi'l-Burhân" isimli eserinin içerisinde de yer almaktadır. Bu eser ise, Macid Fahrî tarafından neşredilmiştir: M. Fahrî, el-Mantık inde'l-Fârâbî, Beyrut 1987, içerisinde s. 105-159. Risale, s. 123-127 de yer almaktadır.

- 41- Fi'l-Fahs an en-Nefs en-Nuzûiyye ve Keyfe Hiye ve Lime Tenziu ve

Bimazâ Tenziu. İEU, İN, OX, BE, TA.

Neşirler:

a- Abdurrahman Bedevî, Resâil Felsefiyye li'l-Kindî ve'l-Fârâbî ve İbn Bâcce ve İbn Adıyy, Bingazi 1973, içerisinde, s. 147-156; Aynı neşir: Mecelle el-Mehad el-Mısırî li'd-Dirâsât el-İslâmiyye bi Madrid, c. 15, 1970, s. 35-43.

b- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 108-120.

42- Min Kelâmih Fimâ Yetealleku bi'n-Nuzûiyye, OX, TA.

Neşirler:

a- Abdurrahman Bedevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 157-167; Aynı neşir: Mecelle el-Mehad el-Mısırî bi Madrid, s. 44-54.

b- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 121-134.

43- Risale Fi'l-Müteharrik (= "Risale fi'l-Garaz" veya "Fi'l-Araz") OX, BE, TA.

Neşirler:

a- A. Bedevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 137-140; Aynı neşir: Mecelle Mehad el-Mısırî bi Madrid, s. 25-28.

b- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 135-139.

44- Fi'l-Vahde ve'l-Vâhid, OX, BE, TA.

Neşirler:

a- A. Bedevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 141-146; Aynı neşir: Mecelle Mehad el-Mısırî bi Madrid, s. 29-34.

b- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 140-149.

45- Kelâmuhu Fi'l-Burhân. İEU, OX.

46- Kelâm alâ Evveli Kitâb el-Burhân. Es.

Neşir:

a- Birbirini tamamlayan bu iki kitap (45 ve 46) bir arada neşredildi: Mâcid Fahrî, el-Mantık inde'l-Fârâbî, Beyrut 1987, içerisinde, s. 105-159; Ayrıca, M. Fahrî, Teâlîk İbn Bâcce alâ Kitâb el-Burhân li'l-Fârâbî, (el-cüz el-evvel), el-Ebhâs 27, Beyrut 1978-79.

47- Fi Kitâb el-Burhân. ES.

48- Fi'l-Medhal ve'l-Fusûl. ES.

Neşir:

a- Macid Fahrî bu kitabın tamamına yakın kısmını iki ayrı başlık altında neşretti: aa- M. Fahrî, Teâlîk İbn Bâcce alâ Kitâb "Isâgucî" li'l-Fârâbî, el-Ebhâs 23 (1970), s. 34-50; ab- M. Fahrî, Teâlîk İbn Bâcce alâ Kitâb "el-Mekûlât" li'l-Fârâbî, 24 (1971), el-Ebhâs, s. 38-45.

- 49- Talik alâ el-Îsagucî. ES.
 50- Min Kavlih fi (Sadri Îsagucî). OX.
 51- el-Îrtiyâz alâ Kitâb el-Mekûlât. ES.
 52- Kelâmuhu fi Levâhik el-Mekûlât. OX.
 53- (Talik alâ Kitâb el-Mekûlât). ES.
 54- el-Kavl fi Levâhik el-Mekûlât. ES.
 55- (Kitâb el-Îbâre). ES.
 56- Min Kitâb el-Îbâre? ES.

Neşir:

a- Son iki kitap (55-56) birarada neşredilmiştir: Muhammed Selim Sâlim, Talikât fî Kitâb Bari Erminyâs ve min Kitâb el-Îbâre li Ebî Nasr el-Fârâbî, Mısır 1976, metin s. 11-58.

- 57- Min Kavlihi alâ Kitâb el-Îbâre. OX.
 58- Talik alâ Kitâb el-Kiyâs. ES.
 59- Kelâmuh fi'l-Kiyâs. OX.
 60- Îrtiyâz fî Kitâb et-Tahlîl. ES.
 61- Kitâb Bari Ermenyas ve huve el-Îbâra. ES.
 62- Fî Fasl el-Înikâs min Kelâm Ebî Nasr ve Gayrih. OX.

63- Min Kelâmih (Beyne'l-Akl ve'l-Kuvve el-Mütehâyile/ ev İttisâl el-Akl el-insânî bi'l-Evvel). OX.

Neşir ve çeviriler:

a- Muhammed Saghîr Hasan al-Masumî, Avempâce - The Great Philosopher of Andalus, içerisinde neşir ve İngilizce çeviri, Islamic Culture, vol. 36, No. 1- 1962, Hyderabad-Deccan, s. 87-88; Aynı yayın ve çeviri: aa- M. Saghîr Hasan Masumî, Ibn Bajjah On Prophecy, Sind University Research Journal, Vol. 1, Hyderabad 1962, s. 25-26; ab- M. Saghîr Hasan Masumî, İbn Bajjah On The Human Intellect, Islamic Studies, Journal of The Central Institute of Islamic Research, Vol. IV, Karachi 1962, s. 127, 131.

b- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 154-155.

64- Min Kelâmihî (Fî'l-Marife en-Nazariyye ve'l-Kemâl el-İnsânî/ev Fî'l-İttisâl bi'l-Akl el-Fa'âl). OX.

Neşir:

- a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 156-159.
 65- Îrtiyâz fî Tasavvur el-Kuvve el-Mütehâyile ve en-Nâtika. OX.

Neşir ve çeviriler:

a- Muhammed S. Hasan al-Masumî, Avempâce - The Great Philosop-

her of Andalus, içerisinde neşir ve İngilizce çeviri, s. 49-53, 85-86, 93-94.

b- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 160-169.

66- Nazarun Âhar Yukavî Tasavvura mâ Tekaddem. OX.

Neşir:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 170-174.

67- Nazarun Âhar (el-Fitra el-Fâika ve et-Terâtub el-Ma'rifi) OX.

Neşir ve çeviriler:

a- M. Saghir Hasan Masumî, Ibn Bajjah On The Human Intellect, içerisinde neşir ve İngilizce çeviri, metin s. 128-130, çeviri 132-135; Aynı risalenin çeşitli bölümlerinin neşir ve çevirisi: aa- al-Masumî, Avempace - The Great Philosopher of Andalus, s. 89-90; Masumi, Ibn Bajjah on Prophecy, s. 27-28.

b- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 175-178.

68- Nazarun Âhar (Fez el-İlm el-İlâhî). OX.

Neşir ve çeviriler:

a- M. Saghir Hasan Masumî, Ibn Bajjah on The Human Intellect, içerisinde, neşir s. 127-128, İngilizce çeviri, s. 132; Risalenin muhtelif kısımlarının neşir ve İngilizce çevirisi: aa- Masumî, Avempace - The Great Philosopher of Andalus, s. 88; ab- Masumî, Ibn Bajjah on Prophecy, s. 27-28.

b- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 179-180.

69- Min Kavlihi (Fi'l-Fez ve'l-Akl el-İnsânî ve el-İlm el-İlâhî). OX.

Neşir ve çeviriler:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 181-185.

b- Kısmî neşir ve çeviri: al-Masumî, Avempace - The Great Philosopher of Andalus, s. 97-98.

70- Ve Min Kelâmihi Eyzan (Fi'l-ilm el-İnsânî ve el-Ukûl es-Sevânî ve el-İlm el-İlâhî/ev Fî Merâtib el-İlm). OX.

Neşir:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 186-187.

71- Nazarun Âhar (Fi'l-Vâcib el-Vücûd ve'l-Mümkin el-Vücûd). OX.

Neşir:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 188-190.

72- Ve Min Kavlihi Eyzan (Fi'l-Fâil el-Karîb ve'l-Fâil el Baîd ve Hulûd el-Akl). OX.

Neşir ve çeviriler:

a- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 191-194.

b- Kismî neşir ve çeviri: al-Masumî, Avempace - The Great Philosopher of Andalus, s. 100.

73- Kâle eş-Şeyh (?) Ebu Bekr (Fî Terâtüb el-Ukûl ve HEulûdihâ) OX.

Neşir ve çeviriler:

a- al-Masumî, Avempace- The Great Philosopher of Andalus, içerisinde neşir ve İngilizce çeviri, s. 90.

b- C. el-Alevî, Resâil Felsefiyye, içerisinde, s. 195-196.

74- Fî Fünûn Şettâ. BE (204b-215b).

75- Teâlik Hikemiyye Vücidet Müteferrika. İEU.

76- Cümel min Kelâmih lâ tetemeyyez fi'l-Garaz ve Gayr zâlik min Külli Fen. İN.

77- Kitâb el-Kimyâ. Kaynak: İsmail Paşa el-Bağdâdî, Hediye el-Ârifin.

78- Dîvânü Şîrih. Aynı kaynak. (İbn Bacce'ye atfedilen bir dîvân için bkz. D.M. Dunlop, The Divan attributed to Ibn Bajjah (Avempace), Bulletin of School of Oriental and African Studies, University of London, Vol. XIV, Part 3, 1952. Müellifin de, İbn Bâcce'ye ait olmadığını eşitli delillerle ispatlamaya çalıştığı bu dîvân, isim benzerliğinin sebep olduğu bir yanlış anlama yüzünden ona atfedilmiştir.)